

Роман А. Кравець
**ІНОЗЕМНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ
ФОРСАЙТ-ДОСЛІДЖЕНЬ ЯК ЗАСОБУ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**

У статті розглянуто іноземний та вітчизняний досвід форсайт-досліджень як важливу передумову ефективного розподілу наявних фінансових ресурсів, шляхів їх залучення та спрямування на інноваційне переоснащення вітчизняних фінансово-економічних систем.

Ключові слова: форсайт; фінансово-економічна система; валовий внутрішній продукт; прогнозні сценарії.

Рис. 6. Табл. 1. Літ. 15.

Роман А. Кравець
**ИНОСТРАННЫЙ И ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ ОПЫТ
ПРИМЕНЕНИЯ ФОРСАЙТ-ИССЛЕДОВАНИЙ
КАК СРЕДСТВА ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ
ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ**

В статье рассмотрен иностранный и отечественный опыт форсайт-исследований как важная предпосылка эффективного распределения имеющихся финансовых ресурсов, путей их привлечения и направленности на инновационное переоснащение отечественных финансово-экономических систем.

Ключевые слова: форсайт; финансово-экономическая система; валовой внутренний продукт; прогнозные сценарии.

Roman A. Kravets¹
**FOREIGN AND DOMESTIC EXPERIENCE OF FORESIGHT
RESEARCH AS A TOOL OF INNOVATIVE DEVELOPMENT
OF FINANCIAL AND ECONOMIC SYSTEMS**

Foreign and domestic experience in foresight research is considered here as an important prerequisite for efficient allocation of available financial resources, along with the ways they are attracted and focused on innovative upgrade of national financial and economic systems.

Keywords: foresight; financial and economic system; gross domestic product; forecast scenarios.

Постановка проблеми. Формування стратегічних напрямів розвитку держави чи організації є одним із пріоритетних завдань органів управління. Позитивний ефект від відповідних стратегічних програм пов'язаний із узгодженим акцентуванням зусиль на найперспективніших варіантах розвитку. Досвід іноземних країн демонструє зростання популярності форсайт-досліджень як основи для розбудови подальших стратегій розвитку. Оскільки вітчизняні дослідження не мають можливості охопити всі варіанти розвитку світових тенденцій, а ресурсне забезпечення таких досліджень є надзвичайно обмеженим, необхідно враховувати форсайт-дослідження провідних економічних систем світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням даної теми займалися такі автори як П. Беккер [12], І. Беляєва [2], В. Третьяк [6], Л. Федулова

¹ Lviv Ivan Franko National University, Ukraine.

[7], Л. Шевченко [9], Н. Шелюбська [10] та інші, а також численні вітчизняні та закордонні наукові інститути і організації.

Невирішені частини проблеми. Недостатньо висвітленими залишаються можливості комплексного використання результатів іноземних досліджень в практиці вітчизняного управління економікою України як ключових орієнтирів зовнішнього та передумов формування внутрішнього фінансово-економічного середовища.

Метою дослідження є висвітлення досвіду вітчизняного та іноземного форсайту, специфіки формування пріоритетних напрямів розвитку провідних країн світу, можливостей застосування результатів відповідних досліджень в практиці вітчизняного стратегічного управління фінансово-економічною системою України.

Основні результати дослідження. У науковій літературі є багато визначень поняття «форсайт», які акцентують увагу на його певних особливостях. Б. Мартін розглядає форсайт як систематичну спробу заглянути в довгострокове майбутнє науки, технологій, економіки та суспільства з метою ідентифікації зон стратегічного дослідження і створення технологій, які можуть приносити найбільші економічні і соціальні вигоди [15]. За поглядами Л. Георгіо, форсайт – це засіб систематичного оцінювання тих напрямів розвитку науки і технологій, які можуть мати значний вплив на конкурентоспроможність компаній, на створення багатства і якість життя [11].

На нашу думку, заслуговує на особливу увагу трактування поняття «форсайт» П. Беккером, який вважає, що під форсайтом варто розуміти:

- процес активного пізнання майбутнього і формування бачення середньо- та довгострокової перспективи;
- систематичне дослідження майбутнього науки, економіки і суспільства з метою підтримки прийняття актуальних рішень і мобілізації спільних зусиль для їх виконання [12].

При цьому П. Беккер акцентує увагу на двох ключових аспектах форсайту:

- 1) форсайт – це процес, основою якого є обмін думками, а не набір інструментів;
- 2) майбутнє багатоваріантне, і який варіант майбутнього буде втілено в життя – залежить від рішень і дій, що приймаються сьогодні [12].

Підсумовуючи вищесказане, пропонуємо під форсайтом розуміти процес дослідження ймовірних варіантів майбутнього з метою здійснення щодо нього цілеспрямованого управлінського впливу.

Практику формування стратегічних програм розвитку, здійснених за допомогою реалізації прогностичних досліджень в цілому та форсайтних механізмів зокрема, розглянемо на прикладі наступних груп країн:

1. Японія та Китайська Народна Республіка (КНР).
2. Європейський Союз та Російська Федерація.
3. США.

У зв'язку з особливо високими темпами зростання економік Японії та КНР в останні десятиліття першочергово розглянемо особливості формування саме їх програм розвитку. Економіки даних країн займають одне з провід-

них місць в світовій економічній системі, а вибір напрямів їх розвитку обґрунтовуються значними і ретельними дослідженнями майбутніх процесів, що підтримуються значною матеріально-технічною науковою базою, через що відповідні напрями можна розглядати як особливо перспективні та актуальні для усього світового господарства.

Основні потреби та спрямованість розвитку Японії та КНР можна простежити за допомогою оцінки критеріїв відбору пріоритетних напрямів розвитку даних країн (рис. 1).

Рис. 1. Критерії відбору пріоритетних напрямів розвитку Японії та КНР, сформовано на основі [3]

Вищерозглянуті критерії вказують на те, що спільною для обох держав є спрямованість на зміцнення власної економіки, що відображає 3/4 критеріїв Японії і 4/6 критеріїв КНР. Варто також зазначити, що спільним серед даних критеріїв є ознака «міжнародна конкурентоспроможність», яка демонструє орієнтацію на формування економічних переваг в міжнародній взаємодії. Серед інших критеріїв відбору очевидними є деякі відмінності їх позиціонування, зокрема, КНР обрав критерії відбору, пов'язані із зміцненням наявних економічних потужностей і спрямуванням на високотехнологічні розробки, а критерії Японії можна охарактеризувати як «виробляти те, що потребує ринок і приносить високі доходи», тобто Японія чіткіше виразила комерційну спрямованість власного економічного розвитку. Необхідно зазначити, що в значній мірі чинне позиціонування критеріїв пов'язане із наявним станом економічних процесів розглянутих країн. Так, спираючись на високотехнологічний розвиток, в економіці Японії відбувається спроба одержання максимальної фінансово-економічної віддачі наявних переваг, а спрямованість КНР пов'язана із швидким наближенням межі екстенсивного зростання та спробою переведення одержаних результатів в інноваційний розвиток. Сформульовані на основі розглянутих критеріїв відбору пріоритетні напрями розвитку даних держав відображають наявні перспективи регіону та світу в цілому. Особливо важливим вважаємо огляд тих пріоритетів розвитку, які, попри проведення незалежних один від одного масштабних досліджень даними державами, були сформульовані практично ідентично (рис. 2).

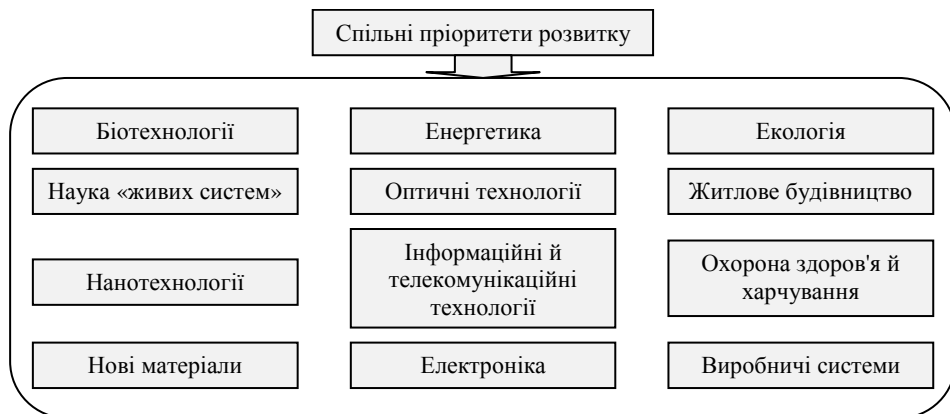

Рис. 2. Спільні пріоритетні напрями розвитку Японії та КНР, сформовано на основі [3]

Як бачимо, розглянуті держави об'єднує значний обсяг спільних пріоритетів розвитку, які можна вважати перспективними напрямами розвитку світового господарства. Відповідні тенденції необхідно враховувати при розбудові вітчизняної економіки, оскільки від її актуальності в глобальному масштабі безпосередньо залежить і можливість довготривалого зростання.

З огляду на взаємодію економік України та економік РФ та ЄС, особливе значення для вітчизняних форсайт-досліджень і механізмів прийняття управлінських рішень мають розробки цих країн. Заслужує на увагу досвід реалізації форсайту на території ЄС, де вказана методика уже тривалий час застосовується при реалізації практично усіх стратегічних досліджень. У межах ЄС основним інститутом, що займається форсайт-дослідженнями, є Інститут перспективних технологічних досліджень, який є складовою Об'єднаного дослідницького центру ЄС. Його основне завдання – підтримка процесів прийняття рішень з соціально-економічних і науково-технічних питань. Результати таких форсайт-досліджень лягають в основу багатьох масштабних проектів, що реалізуються ЄС. Такими форсайт дослідженнями є зокрема «Рамкові програми з наукових досліджень та розвитку ЄС», що приділяють значну увагу інноваційному розвитку ЄС, зокрема, вартість «Сьомої Рамкової програми» сягнула 54 млрд євро. Також варто відзначити, що в 2010 р. було розроблено Рамкову програму розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності «Горизонт-2020» із бюджетом 70 млрд євро, яка спрямована на узгоджений інноваційний розвиток ЄС. При цьому вона об'єднує фінансування уже існуючих програм та установ, зокрема:

1. «Рамкову програму з досліджень».
2. «Рамкову програму з конкурентоспроможності та інновацій».
3. «Європейський Інститут інновацій та технологій» [13].

Програма «Горизонт-2020» стала наслідком попередніх досліджень, які демонстрували необхідність стимулювання європейської економіки, одним із яких став форсайт «Європа-2020: економіка, промисловість та корпоративні тенденції» (2005 р.). У даному дослідженні взяли участь 1656 керівників підприємств, аналітиків та політиків всього світу, на основі суджень яких було

виокремлено ключові можливі тенденції майбутнього світової економіки в цілому та європейської зокрема. За одержаними результатами важливо відмітити, що до 2020 р. очікувалось зростання світової економіки на 2/3 її розміру 2005 р., при цьому основний внесок в дане зростання повинне належати КНР – 26,7%, США – 15,9%, Індії – 12,2%, а середньорічне зростання світової економіки в даний період має становити 3,5%. Важливо відзначити, що серед розвинених країн найвищий темп зростання ВВП передбачався в США (на рівні 3% на рік) і значно нижчі показники – у ЄС та Японії (2,1% та 1% відповідно), що в основному пов'язувалось із зниженням чисельності населення даних регіонів. Важливо відзначити, ще в 2005 р. прогнозувалось значне зростання внеску країн Азії в світове ВВП, що ми і спостерігаємо сьогодні [13]. Очевидно, що розвинені економіки досягли певного виснаження наявного потенціалу або стоять на його порозі, оскільки, хоча підвищення ефективності використання наявних ресурсів є безумовною перевагою і прогресивним напрямом розвитку економіки, таке підвищення не безмежне. При цьому, все активнішу участь в глобальній конкурентній боротьбі беруть країни, які ще нещодавно практично не використовували свій потенціал, людські та природні ресурси, географічне розташування, природно-кліматичні умови тощо. Саме такими є країни Азії, які зараз активно впроваджують провідний світовий досвід та шукають власні шляхи розвитку. Згідно з даним дослідженням, в 2020 р. частка ВВП країн Азії в його глобальному обсязі повинна досягнути 43%, проти 35% в 2005 р., але в перерахунку на душу населення дані країни все ще значно відставатимуть від розвинених [13].

Особливо важливою частиною вказаного дослідження для України є прогноз зростання реального ВВП окремих держав світу, в якому надано інформацію щодо ймовірного розвитку і вітчизняної економіки (рис. 3).

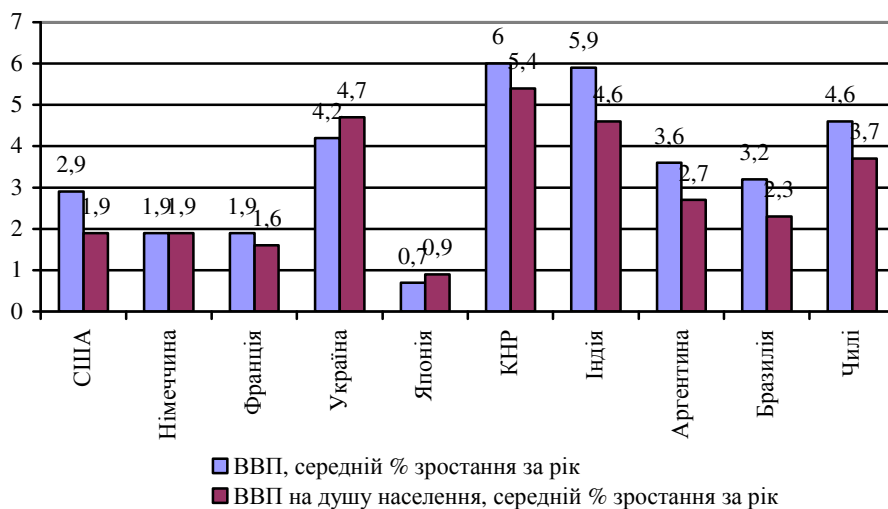

Рис. 3. Очікуване зростання реального ВВП окремих країн, середній % за рік, побудовано на основі [13]

Як бачимо, експерти позитивно оцінювали перспективи економіки України, відобразивши їх у розмірі 4,2% середньорічного зростання ВВП впродовж 2006–2020 рр., що стало одним із найвищих оціночних суджень зростання економік світу. Сьогодні очевидно, що перешкодою на шляху фактичного досягнення даних прогнозів стала світова фінансова криза, а також значний геополітичний конфлікт, які внесли суттєві поправки у тенденції розвитку глобальної економіки в цілому та економіки України зокрема, проте прогнози яскраво відображають перспективи вітчизняної та світової економік.

У світлі сьогоdnішнього геополітичного конфлікту важливо звернути увагу на сформовані експертами сценарії зміни світового регіонального ВВП, при цьому їхньою ключовою відмінністю було визначено темпи глобалізації (рис. 4).

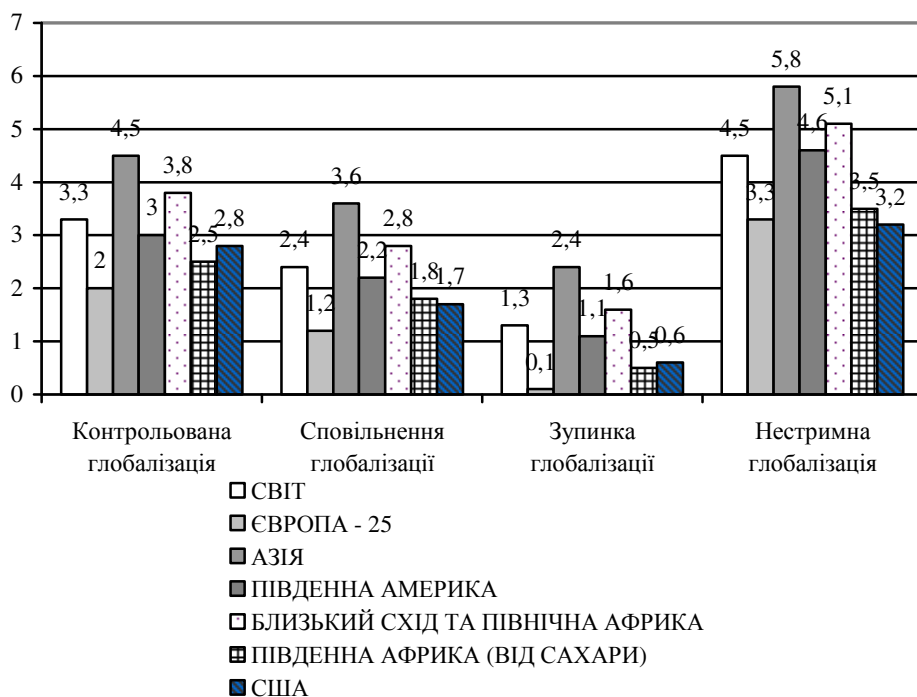

Рис. 4. Альтернативні сценарії зростання реального ВВП 2011–2020 рр., % за рік, побудовано на основі [13]

Як бачимо, зростання окремих регіонів чи світового господарства в цілому ставиться в залежність від рівня відкритості та взаємодії економік. У зв'язку з цим, глобалізація виступає рушійною силою економічного розвитку, а протекціоністські заходи, торгові чи воєнні конфлікти призводять до негативного впливу на загальноекономічні тенденції, а відповідно і світові фінансові потоки. На основі цих сценаріїв варто відмітити важливу тенденцію – найнижчий очікуваний темп зростання економіки регіону в більшості сценаріїв відведено групі ЄС-25, що пояснює значну популярність серед згаданих країн спроб «управління майбутнім». Як бачимо, механізми форсайту активно

застосовуються в дослідженнях ЄС і в значній мірі саме з їх допомогою формуються стратегічні орієнтири та засоби інноваційного та соціального розвитку фінансово-економічних систем.

Серед інших, особливо важливим для України є прогностичне формування стратегічних орієнтирів розвитку фінансово-економічної системи РФ, яка із високим рівнем виваженості підходить до розробки власної стратегії зростання і володіє тривалою історією формування стратегічних планів розвитку. У контексті сьогодишнього геополітичного конфлікту, під час якого РФ посягає на інтереси України, пріоритетні орієнтири даної держави набули особливої ваги, що безпосередньо пов'язано із збереженням української державності. Розуміння довгострокової політики РФ, у т.ч. щодо фінансово-економічної сфери, дає можливість попереджувати формування негативного зовнішнього впливу та ефективно відстоювати власні інтереси.

Необхідно розуміти, що сьогодні Російська Федерація також застосовує такий метод побудови стратегічних програм розвитку, як форсайт, зокрема сформовано:

1. «Стратегію розвитку науки та інновацій до 2015».
2. Програму розвитку «Інноваційна Росія – 2020».
3. «Концепцію довгострокового прогнозу науково-технологічного розвитку до 2025».
4. Програму «Технологічне прогнозування».
5. Різноманітні програми Центру стратегічних розробок «Північний захід» [2].

Основні завдання відповідних програм пов'язані зі стимулюванням зростання значимості науково-технологічних, інноваційних розробок в економіці РФ, що відображає намагання зменшити сировинну орієнтованість країни та підвищити її конкурентоспроможність на міжнародному рівні.

З метою визначення можливих напрямів розвитку вітчизняної економіки пріоритетні напрями розвитку ЄС та Росії згрупуємо в табл. 1.

Таблиця 1. Пріоритетні напрями розвитку ЄС та РФ*

№	Європейський Союз	Російська Федерація
1	Урбанізація, інфраструктура, розвиток відсталих регіонів	Безпека і протидія тероризму
2	Зміна системи охорони здоров'я	Наука «живих систем»
3	Енергетика	Нанотехнології
4	Когнітивні науки	Інформаційні і телекомунікаційні технології
5	Зміни в сфері управління і послуг	Перспективне озброєння, військова і спеціальна техніка
6	Біотехнологія	Рациональне природокористування
7	Безпека	Транспортні, авіаційні і космічні системи
8	Якість життя	Енергетика

* сформовано на основі [8].

Порівнюючи напрями розвитку ЄС та РФ, можемо зробити такі висновки:

1. ЄС зосереджує увагу на соціальному розвитку регіону, дослідженні біологічних механізмів та механізмів соціальної взаємодії.

2. РФ значною мірою повторює пріоритети Японії та КНР, проте відмінністю є значна орієнтація на розвиток військово-промислового комплексу та раціоналізацію використання наявних природних ресурсів.

3. Умовно специфіки систем пріоритетів ЄС і Росії можна охарактеризувати як «біологічна» та «технічна».

Враховуючи значимість даних суб'єктів міжнародної взаємодії, для України, надзвичайно важливим є розуміння напрямів їх розвитку, оскільки це дозволяє ефективно інтегрувати вітчизняні моделі розвитку в регіональні, стимулювати розвиток актуальних технічних розробок і стати активним учасником еволюційних змін регіону. Вказана взаємодія зокрема пов'язана із реалізацією проектів розвитку біотехнологій та освоєння космосу, які в умовах вітчизняної економіки можуть відчувати нестачу фінансових ресурсів, проте за узгодженості дій на міжнародному рівні є можливість забезпечити надходження необхідних інвестицій для здійснення даних проектів або принаймні певних їх етапів. Відповідно, узгодження вітчизняних форсайт-досліджень із іноземними та перейняття їх досвіду є передумовою ефективного прийняття управлінських рішень державним апаратом та ефективного управління наявними фінансовими ресурсами.

На відміну від європейського досвіду функціонування ринкової економіки, де держава має значну соціальну спрямованість і значущість державного апарату є порівняно високою, США є яскравим прикладом ринкової економіки із значним впливом великих корпорацій. Дослідження, які проводять дані компанії, мають надзвичайно широке охоплення і значимість, зокрема, на їх основі за допомогою легального корпоративного лоббі в органах представницької влади здійснюється вплив на розвиток державної політики. У зв'язку з цим, найбільше поширення в США отримав корпоративний форсайт.

Функціонування вітчизняної фінансово-економічної системи пов'язане із значним обсягом перешкод та негативних факторів, які призводять до формування нестабільного фінансово дефіцитного середовища, що пов'язано як із відсутністю необхідних фінансових ресурсів, так і з неефективним використанням наявних. Вказані фактори перешкоджають проведенню ефективних реформ та реалізації перспективних програм, а в підсумку відсутність необхідних стратегічних зрушень в економіці України лише посилює наявні фінансові проблеми. Врахування результатів та напрямів стратегічних іноземних форсайт досліджень може дозволити Україні:

1. Ефективно інтегрувати вітчизняну фінансово-економічну систему в регіональні та світові організації шляхом узгодження міжнародних партнерських відносин в процесі формування загальносвітового ВВП.

2. Оптимально розподілити наявні фінансові ресурси, спрямувавши їх на затребувані світовими ринками проекти.

3. залучити зовнішні фінансові ресурси для реалізації значних проектів і таким чином покращити вітчизняний економічний клімат.

4. Забезпечити актуальний інноваційний розвиток національної економіки.

Досягнувши вказаних результатів, вітчизняна економіка зможе полишити замкнуте коло: нестача фінансових ресурсів — відсутність ефективних програм

розвитку — нестача фінансових ресурсів... Варто зазначити, що Україна уже володіє досвідом формування прогностичних планів розвитку фінансово-економічних систем. Згідно з даними Інституту науково-технічної та економічної інформації, однією з перших вітчизняних програм прогнозування стала «Державна програма прогнозування науково-технічного розвитку на 2004–2006 роки» Кабінету Міністрів України, проте реалізацію даної програми було призупинено у зв'язку із нестачею фінансових ресурсів. Аналогічну програму на 2008–2012 рр. також не доведено до кінця, а отримані результати носили в першу чергу декларативний характер, оскільки складні економічні умови унеможливили або значно обмежили фінансування реалізації відповідних програм [9].

У 2010 р. Інститутом економіки та прогнозування НАН України за підтримки органів державної влади було розроблено стратегічну програму «Україна-2020. Стратегія національної модернізації», яка передбачала підвищення якості життя населення шляхом реалізації наступних заходів:

1. Досягнення макроекономічної стабільності та сприятливих умов для підприємництва.
2. Усунення інфраструктурних обмежень.
3. Кардинальна модернізація економіки і зменшення розривів в рівнях конкурентоспроможності підприємств.
4. Зниження розриву між пропозицією і попитом трудових ресурсів та зростання трудового потенціалу.
5. Зростання інноваційності розвитку і зниження розриву фінансування науково-дослідної сфери з технологічним рівнем реального сектора.

Як бачимо, розроблені напрями розвитку носять якісно високий рівень, проте основою проблемою під час впровадження та реалізації результатів форсайт-досліджень в Україні лежить обмежене фінансування і частково безвідповідальне ставлення вітчизняного управлінського апарату до такого роду досліджень, що нівелює позитивні наслідки такого роду проектів.

Окрім державного форсайту, існують спроби корпоративних досліджень. Так, на Всесвітньому економічному форумі в Давосі 25 січня 2014 р. найбільші фінансово-промислові компанії України — GroupDF, SCM і «Смарт-Холдинг» — презентували документ «Сценарії для України» на період до 2030 р. [9]. У розробці даних сценаріїв взяло участь близько 300 експертів, які одержали можливість висловити власне бачення сценаріїв майбутнього розвитку економіки України. Підсумкові результати були сформовані на основі широкого діалогу та вироблення спільного бачення майбутнього. В основу сценаріїв розвитку вітчизняної економіки покладено розуміння її слабких та сильних сторін, а також враховано загрози і можливості розвитку, короткий зміст відображено на рис. 5.

Особливу увагу при розробці сценаріїв зосереджено на значному рівні енергоемності вітчизняної економіки, що значно знижує можливості в міжнародній конкурентній боротьбі. Відзначається, що значна потреба на енергоносії не покривається внутрішнім виробництвом, що в ситуації відсутності диверсифікованих джерел постачання призводить до значної вразливості економіки України. Важливим фактором можливого зростання вітчизняної еко-

номіки розглядається зростання середнього класу світового суспільства, особливу увагу необхідно звернути на прогнози зростання середнього класу в Азії на 230%, на 60–80% в Африці та на 40% в Південній Америці. Активний вихід вітчизняної продукції на дані ринки є надзвичайно перспективним і може стати однією із передумов майбутнього зростання. Одним із важливих ресурсів України є наявні чорноземи, загальний обсяг яких – близько 30% світового запасу, а в умовах прогнозного зростання світового споживання продовольства на 60% відкриваються значні можливості для розвитку вітчизняного агропромислового комплексу. Окрім згаданих чинників, важливою є ефективна внутрішня організація державної системи управління, ліквідація різноманітних корупційних та тіньових схем, які на даний час підривають позитивні зрушення вітчизняної економіки [14]. Вказані та інші аспекти покладено в основу сценаріїв розвитку економіки України (рис. 6).

Рис. 5. Ключові фактори розвитку економіки України,
побудовано на основі [14]

Розглянуті сценарії демонструють кардинально різні варіанти розвитку поточної ситуації, проте далеко не всі вони є бажаними, оскільки сценарії «Назад у майбутнє» та «Загублені в стагнації» обіцяють негативні наслідки для усього суспільства. У зв'язку з цим, Україна повинна зосередитись на сценарії «Розірвання замкнутого кола» і виконати залежні від неї умови його реалізації. Як бачимо, основними чинниками ефективного зростання вітчизняної економіки є подолання корупційної та тіньової складових, забезпечення відкритості процесу розподілу наявних фінансових ресурсів, зниження енергоємності економіки, інноваційне переоснащення та активна громадська позиція суспільства.

Приватні форсайт-ініціативи є надзвичайно важливим чинником дослідження перспектив вітчизняної економіки, оскільки вони об'єднують зусилля економічно активних верств населення, а співпраця із органами державного управління дозволяє поєднати фінансові можливості держави та інших зацікавлених сторін з метою реалізації форсайт досліджень та їх результатів.

Розірвання замкнутого кола – передбачає формування сприятливого зовнішнього середовища, зокрема, ослаблення конфлікту з Російською Федерацією, попит на сировинні товари залишиться високим, а інвестиційний інтерес значно зростає. Інтерес зростає при ефективній внутрішній організації державного управління, що зазнає радикальних змін під впливом суспільства, внаслідок чого в державі процвітає вільна конкуренція, проявляються стимули до підприємництва.

Сценарій розвитку економіки України

Назад у майбутнє – неоднозначне внутрішнє та зовнішнє середовище, ціни на енергоносії в світі залишаються високими, існує надлишок в галузі виробництва сталі, проте внаслідок зростання чисельності світового населення підвищується рівень споживання. У сфері державного управління України відбувається затягування реформ, що виправдовується необхідністю досягнення короткострокових результатів, при цьому стратегічне бачення розвитку відсовується на задній план. До влади приходять великий бізнес, який ефективно використовує і розвиває вітчизняний аграрний сектор, що частково покращує економічну ситуацію, проте відсутність реальних реформ стимулює збереження корупційних та тіньових схем без реального руху вперед. У даній ситуації середній та малий бізнес не розвиваються, а економіка працює в інтересах великих промислових груп.

Загублені в стагнації – негативне зовнішнє та внутрішнє середовища, зокрема, базова сировинна продукція України виявляється незатребуваною на світових ринках, енергоносії залишаються дорогими, посилюються конфлікти в регіоні. Вітчизняна еліта неспроможна об'єднуватись навколо стратегічних державних завдань та реформ, спостерігається боротьба за владу та впливовість, короткострокові цілі стають пріоритетними. Інвестиційна привабливість та кредитні рейтинги України падають, а привабливі аграрний та ІТ-сектори не одержують необхідного поштовху. Державні підприємства та пенсійна система зазнають краху внаслідок відсутності дій влади або їх неефективності. В підсумку, занепаду зазнають усі складові суспільства, від звичайних громадян до великих компаній.

Рис. 6. Сценарії розвитку економіки України, побудовано на основі [14]

Висновки. Вітчизняні економічні процеси демонструють значний рівень нестабільності, управління даними процесами характеризується відсутністю чітких орієнтирів довготривалого розвитку та механізмів їх досягнення, у зв'язку з чим очевидним є те, що форсайт-дослідження є надзвичайно перспективним інструментом стратегічного управління вітчизняною економікою.

Уже сьогодні Україна володіє власними форсайт-проектами та розробками, а також доступом до багатого іноземного досвіду. Вагомим недоліком вітчизняної системи управління є недостатнє фінансування вітчизняних державних форсайт-проектів та реалізації їх результатів. При цьому варто зазначити, що наявність корпоративної ініціативи «Сценарії для України» є важливим позитивним зрушенням у розумінні вітчизняним корпоративним сегментом необхідності стратегічної взаємодії держави, бізнесу та суспільства на шляху прогнозування та створення бажаного майбутнього. Проте дана ініціатива не

повинна зупинятись лише на її теоретичній частині, а й ефективно використовуватись на практиці за свідомої участі усіх суб'єктів економічного процесу. Варто зазначити, що світовий досвід форсайт-досліджень є значно багатшим, оскільки провідні держави світу займають активну позицію у дослідженні та формуванні власного майбутнього. У зв'язку з цим, ретельне вивчення та аналіз таких досліджень є важливим фактором визначення найбільш сприятливих для України орієнтирів розвитку, зокрема, щодо стабілізації слабого фінансового сектора.

Розглянуті приклади іноземних форсайт-досліджень демонструють рівень їх значущості в економічній політиці держав та регіонів, а також відображають актуальні для вітчизняної економіки аспекти міжнародної співпраці та загального розвитку держави. Зосередивши зусилля на них, матимемо можливість формування передумов для стійкого економічного зростання.

1. Концепция долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации на период до 2020 года: Распоряжение Правительства Российской Федерации от 17.11.2008 №1662-р // economy.gov.ru.

2. *Беляева И.Ю., Эскиндарова М.А.* Корпоративная социальная ответственность: управленческий аспект: Монография. — М.: КНОРУС, 2008. — 504 с.

3. Про форсайт // Український інститут науково-технічної та економічної інформації // www.uinte.kiev.ua.

4. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2012 рік // Державне агентство з питань електронного урядування України // www.dknii.gov.ua.

5. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів // Комітет Верховної Ради України з науки та освіти // kno.rada.gov.ua.

6. *Третьяк В.П.* Форсайт как технология предвидения // Экономические стратегии.— 2009.— №8. — С. 52–59.

7. *Федулова Л.І.* Форсайт: сучасна методологія технологічного прогнозування // Економіка і прогнозування.— 2008.— №3. — С. 106–120.

8. Форсайт: основы и практика применения (Вип. 5 из Серии: Наука. Инновации. Образование: Альманах). — М.: Знак, 2008. — 300 с.

9. *Шевченко Л.С.* Технологічний форсайт у контексті інноваційного розвитку України // Актуальні питання інтелектуальної власності та інноваційного розвитку: Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21.03.2014). — Х., 2014. — С. 149–153.

10. *Шелюбская Н.Н.* «Форсайт» — новый механизм определения приоритетов государственной научно-технической политики // Проблемы теории и практики управления.— 2004.— №2. — С. 60–65.

11. A Practical Guide to Regional Foresight in European Communities. European Commission Joint Research Centre. Institute for Prospective Technological Studies (IPTS). Seville: Edificio Expo-WTCS, 2001. 121 p.

12. *Becker, P.* (2003). Corporate Foresight in Europe: A First Overview. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

13. Foresight 2020: Economic, Industry and Corporate Trends / The Economist Intelligence Unit. In: A Report from The Economist Intelligence Unit — Sponsored by Cisco Systems. London: March 2006.

14. Scenarios for Ukraine: Reforming institutions, strengthening the economy after the crisis / World Scenario Series / World Economic Forum Committed to improving the state of the world, April 2014 // www3.weforum.org.

15. UNIDO Technology Foresight Manual. Vol. 1. Organization and Methods. United Nations Industrial Development Organization, Vienna, 2005.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2014.